

6. Галич О. Теорія літератури : підручник / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
7. Ризель Э. Г. Стилистика немецкого языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / Э. Г. Ризель, Е. И. Шендельс. – М. : Высш. шк., 1975. – 316 с.
8. Sacher-Masoch L. Venus im Pelz: [mit einer Studie über den Masochismus von Gilles Deleuze] / Leopold von Sacher-Masoch. – Frankfurt am Main : Insel Verlag, 1980. – 282 S.
9. Morgenstern S. Der Sohn des verlorenen Sohnes : [Erster Roman der Trilogie Funken im Abgrund] / Soma Morgenstern ; [hrsg. und mit einem Nachwort von Ingolf Schulte]. – Lüneburg : zu Klampen, 1996. – 283 S.
10. Morgenstern S. Das Vermächtnis des verlorenen Sohnes : [Dritter Roman der Trilogie Funken im Abgrund] / Soma Morgenstern ; [hrsg. und mit einem Nachwort von Ingolf Schulte]. – Lüneburg : zu Klampen, 1996. – 397 S.
11. Roth J. Radetzky marsch / J. Roth. – Köln : rororo, 1967. – 244 S.
12. Morgenstern S. Idyll im Exil : [Zweiter Roman der Trilogie Funken im Abgrund] / Soma Morgenstern ; [hrsg. und mit einem Nachwort von Ingolf Schulte]. – Lüneburg : zu Klampen, 1996. – 379 S.
13. Sacher-Masoch L. Don Juan von Kolomea. Galizische Geschichten / Leopold von Sacher-Masoch; [hrsg. und mit einem Nachwort von Michael Farin]. – Bonn : Bouvier Verlag Herbert Grundmann, 1985. – 205 S.
14. Roth J. Hiob. Roman eines einfachen Mannes / Joseph Roth. – Berlin : Insel Verlag, 2010. – 195 S.

Радченко Олег, Дашко Наталья. Сравнение как средство репрезентации концепта ПРИРОДА (по материалам творчества немецкоязычных писателей Галиции). В статье исследованы сравнения, вербализующие концепт ПРИРОДА в произведениях немецкоязычных писателей Галиции. Установлено, что на грамматическом уровне сравнения здесь представлены сравнительными композитами, компаративными оборотами и придаточными предложениями ирреального сравнения. При вербализации концепта ПРИРОДА используются гомогенные сравнения, сопоставление в которых производится по физическим характеристикам явлений природы или по поведению представителей животного мира. Для когнитивной лингвистики релевантны индивидуально-авторские сравнения, позволяющие исследовать концептуальную картину мира писателя. Наибольшей экспрессивностью отмечены образные сравнения, поскольку их компоненты обладают эмоциональной нагрузкой. Проявление в сравнении своеобразия мировоззрения автора, его способность влиять на чувственную, оценочную, эмоциональную сферу читателя объясняют высокую частотность употребления сравнений в рассматриваемых нами текстах.

Ключевые слова: сравнение, концепт, природа, немецкоязычные писатели Галиции, когнитивная лингвистика.

Radchenko Oleg, Dashko Nataliya. Comparison as a Mean of Representation of the Concept NATURE (illustrated by the materials of creative works of German-speaking writers of Galicia). The article examines the comparisons verbalizing the concept NATURE used in Galician German-speaking writers' creative works. It is ascertained that, grammatically, the comparisons are represented by comparative composites, comparative phrases, and subordinate clauses of unreal comparison. When verbalizing the concept NATURE, homogeneous comparisons performing comparison by physical characteristics of nature phenomena or by animal behavior are used. Peculiar author's comparisons that help to explore the conceptual picture of the world seen by the writer are relevant for Cognitive Linguistics. As the components of figurative comparisons bear emotional content, this kind of comparisons is marked by the highest expression. Frequent usage of comparisons in the texts involved could be explained by their capacity to express the author's unique world-view and to influence the reader's perceptual, estimating, and emotional spheres.

Key words: comparison, concept, nature, German-speaking writers of Galicia, Cognitive Linguistics.

Стаття надійшла до редколегії
22.03.2013 р.

УДК 811.111'42:784.12

Ірина Рябенська

Концепт ЧАС в англомовному пісенному дискурсі

У статті розглянуто засоби вербальної об'єктизації ціннісного й образного складника національно-культурного концепту ЧАС в англомовному пісенному дискурсі ХХ ст. Основні форми реалізації ціннісного складника – метафоричні словосполучення, які містять лексему *time*. Останні також є об'єктивацією образного

© Рябенська І., 2013

складника концепту ЧАС. Описуваний збіг форм об'єктивації складників тлумачиться як особливість реалізації національно-культурного концепту в поетичному (пісенному) дискурсі. Актуальність теми визначається центральним місцем часу у формуванні картини світу носіїв мови. Новизна дослідження полягає в аналізі особливостей вербалізації концепту ЧАС у пісенному дискурсі. Виявлено ціннісні доміанти, утілені в концепті ЧАС.

Ключові слова: концепт, образний складник концепту, пісенний дискурс, ціннісний складник концепту.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сприйняття часу, як і простору, субстанції, дії тощо, знаходить своє пряме чи побічне відображення в мові, структурі речення, лексиці та семантиці. Проблема відображення часових відносин у мові й дискурсі є однією з найбільш складних. Із цього приводу Ю. С. Степанов зауважує, що концепт ЧАС є важким сам по собі, при цьому заплутаним різними точками зору [8, с. 114].

Поняття часу завжди було предметом пильної уваги мовознавців. Однак низка питань, що стосуються поняття часу, його символічної об'єктивації в мові та ціннісного наповнення в різних типах мовної свідомості, залишається відкритою. Ключовим для їх розв'язання є розуміння суті таких наріжних для когнітивної лінгвістики понять, як концепт та концептуальна метафора.

Концепт ЧАС, що розглядається в роботі, є однією зі складових частин категорії семантичного поля темпоральності. В англійській мові іменем концепту ЧАС є лексема *time* [1].

Аналіз досліджень цієї проблеми. В останнє десятиліття час вивчається, з одного боку, як універсальне логіко-когнітивне утворення, яке реалізоване в мові та дискурсі [1], а з іншого – як національно-культурне явище [2; 7]. Особливості об'єктивації концепту ЧАС у пісенному дискурсі ще не були предметом наукового дослідження. Пісенний дискурс вивчається як родове поняття стосовно текстів англійських пісень, які характеризуються своєрідними мовними особливостями та віддзеркалюють «ймовірний світ» представників англійських країн [5, с. 267].

Мета статті – визначення особливостей об'єктивації та структури національно-культурного концепту ЧАС в англійському пісенному дискурсі ХХ ст. Поставлено такі завдання: уточнити визначення пісенного дискурсу; визначити вербальні засоби втілення концепту ЧАС в англійському пісенному дискурсі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У центрі уваги цього дослідження – реалізація концепту ЧАС в особливому типі дискурсу, пісенному, що належить до поетичного типу.

Пісня фактично виконує функцію ліричної поезії, але має низку відмінностей від поетичного тексту. Останній визначається як «тип ситуативного спілкування особливого роду, що насичений глибинними емоційними переживаннями й виражається в естетично маркованих мовних знаках шляхом фасцінативного (привабливого для читача) тексту» [3, с. 415].

Для вивчення дискурсу ми послуговуємося його розумінням як «сукупності тематично співвіднесених текстів з притаманними їм мовними особливостями» [8, с. 144]. Пісенний дискурс визначається в нашій роботі як сукупність текстів пісень, що характеризуються специфічними тематичними, лексичними, синтаксичними й іншими особливостями. Пісенний текст являє собою один із видів креолізованих текстів, тобто текстів, у яких поряд із вербальними застосовуються засоби інших семіотичних кодів, тобто письмової чи усної форми й музики [5, с. 3], коли текст є продуктом соціально та ситуативно обумовленої комунікації та перебуває під впливом екстралінгвістичних параметрів ситуації спілкування [9, с. 242].

Зображення часу як важливої універсалії людського буття знаходить своє відображення в пісенних творах ХХ ст. У пісні автор описує події, їх розвиток та послідовність, залежно від свого власного світосприйняття, яке залучає не тільки онтологічні, а й ціннісні характеристики довкілля.

Час у пісенному дискурсі розглядається у вигляді когнітивної структури – концепту, який має тришарову структуру. У концепті розрізняють образно-перцептивний, поняттєвий (інформаційно-фактуальний) компоненти й ціннісний складник (оцінка та норми поведінки) [3, с. 118].

Поняттєвий складник концепту визначається як мовна фіксація концепту, його позначення, опис, прикметна структура, дефініція, порівняльні характеристики визначеного концепту стосовно того чи іншого ряду концептів, які ніколи не існують ізольовано. Найважливіша їхня якість – голографічна багатовимірність вбудованість у систему нашого досвіду. Образний складник концепту – це зорові, слухові, тактильні, смакові характеристики предметів, явищ, подій, що відображені в нашій пам'яті, це релевантні ознаки практичного знання. Ціннісна сторона концепту містить

найбільш істотні для певної культури значення, ціннісні доміанти, сукупність яких і створює певний тип культури, що підтримується та зберігається в мові. Ціннісний складник розкривається «важливість цього психічного утворення як для індивіда і колективу. Ціннісний бік концепту є визначальними для того, щоб концепт можна було виділити. Сукупність концептів, що розглядаються в аспекті цінностей, створює ціннісну картину світу» [2, с. 5].

Цінності, що притаманні певній лінгвокультурній спільноті, є відображенням універсальних цінностей, при цьому вони розвиваються історично. Особливе значення у зв'язку з цим має час, оскільки за допомогою дослідів людина навчилася не тільки усвідомлювати та вимірювати час, а й оцінювати його, цінувати й будувати на його основі різні системи цінностей [7, с. 78]. Оцінка відображає взаємодію людини та дійсності – її членування на цінності і їх уключення в картину світу. В основі нормативної темпоральної картини світу лежать уявлення про наповненість часу, його необоротність та керованість вчинків суб'єктом. Вона втілює ставлення суспільства до того, як заповнюється й витрачається час, фіксує відхилення від темпоральної норми у вигляді оцінної лексики, що містить темпоральний компонент [7, с. 83].

У мовленні, а відповідно й у пісні, оцінні значення отримує і власне темпоральна лексика, спеціалізована на позначенні часу, і лексика, що не має оцінних значень у словнику [7, с. 90]. Коли виконавець пісні висловлює оцінку у вигляді факту й частіше стосовно третьої особи або ситуації, відбувається наведення оцінки, зокрема маніпулювання нею. Мета виконавця – викликати в адресата певне ставлення до того, що відбувається, зробити його прихильником своїх поглядів або повернути його увагу до ненормативності чи унікальності ситуації [7, с. 91]. Виконавець має намір вплинути на оцінку подій адресатом і навіть більше – на його світосприйняття. За допомогою темпоральної лексики він задає інтерпретацію того, що відбувається, та висловлює своє схвальне чи несхвальне ставлення до навколишнього – скаржиться, нарікає, обурюється; дивується, звеличує; чіпляє ярлики або ідеалізує [7, с. 91].

Іншою важливою властивістю часу є те, що він легко метафоризується, але від широкого класу метафорично інтерпретованих понять час відрізняється передусім тим, що метафори – це чи не єдиний спосіб описати його значення, оскільки в буденній картині світу для нього не існує природного таксономічного класу [6, с. 160].

Виходячи з розуміння національно-культурного концепту як тришарової структури, концепт ЧАС у сумі зазначених складових частин може бути представлений таким чином. Поняттєвий складник концепту ЧАС вербалізований у його словникових дефініціях [1, с. 179]. Не маючи ціннісного складника інгерентно, концепт ЧАС у пісенному дискурсі найчастіше реалізується у вигляді метафоричних словосполучень.

Так, ЧАС розглядається як ОБ'ЄКТ, ЩО РУХАЄТЬСЯ: *Ooh, well I travelled around the world / And found a brand new word for day / Ooh, watching the time mustn't linger behind / Pardon me I have to get away (Queen); I must be strong so she won't know how much I miss her / I only hope as time goes on I'll forget her (Queen); Too late, my time has come / Sends shivers down my spine / Body's aching all the time (Queen); 'Cos these are the days of our lives / They've flown in the swiftness of time (Queen). У межах образного розуміння часу спостерігається наявність ціннісного компонента ЗАТРИМКА – це погано: *Ooh, watching the time mustn't linger behind*, де наявним є характерне для людської психології негативне ставлення до затягування часу [4].*

ЧАС також є РЕСУРС: *You think it's all been a waste of time / It's been a bad year / You start believing everything's gonna be alright / Next minute you're down and you're flat on your back (Queen); Yeah, you don't waste no time at all / Don't hear the bell but you answer the call / The bell that rings inside your mind (Queen). Ціннісна доміанта МАРНУВАННЯ ЧАСУ це погано є свідченням наявності традиційно негативного ставлення до безглузлого марнування часу в британській культурній традиції [10].*

У наступних прикладах ЧАС розглядається як ПРЕДМЕТ, що може бути ВЕЛИКИМ: *Wooh, you were wishing and hoping and waiting to really hit the big time / But did it happen, happen, no (Queen); МАЛИМ: Ooh give me a little time to choose / Water babies singing in a lily-pool delight / Blue powder monkeys praying in the dead of night (Queen); Hey big spender / Spend a little time with me (Queen); СТАРИМ: You gave them all those old time stars / Through wars of worlds – invaded by Mars (Queen); ТЯЖКИМ: Yeah, I'm having a hard time / I'm walking a fine line (Queen); ДОВГИМ: Oh, you're the best*

friend / That I ever had / I've been with you such a long time (Queen); Ooh it takes such a long time / Ooh you know it's been such a long way (Queen). Розглядаючи ціннісний компонент концепту ЧАС в наведених прикладах, можна сказати, що майже усі аксіологічні складники мають нейтральну оцінку, за винятком ціннісної домінанти ТЯЖКІСТЬ, що має негативну оцінку.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Розгляд вербальної реалізації концепту ЧАС в англomовному пісенному дискурсі ХХ ст. дає змогу визначити такі особливості. Оскільки в пісенному дискурсі ЧАС реалізується як національно-культурний концепт, він характеризується образним, поняттєвим та ціннісним складниками. Ціннісний компонент концепту ЧАС знаходить своє відображення в пісенному дискурсі, оскільки саме цей тип дискурсу насичений глибокими емоційними значеннями. Через те, що концепт ЧАС не має інгерентного ціннісного складника, він набуває ціннісних характеристик в англomовному пісенному дискурсі через метафоризацію. Ціннісними домінантами є ЗАТРИМКА, МАРНУВАННЯ ЧАСУ, ТЯЖКІСТЬ *це* погано. Ці самі складники також втілюються в образному шарі концепту, представленому когнітивними метафорами ЧАС є ОБ'ЄКТ, ЩО РУХАЄТЬСЯ; ЧАС є РЕСУРС; ЧАС є ПРЕДМЕТ, що є характерною особливістю реалізації концепту в поетичному (пісенному) дискурсі.

Одним із перспективних напрямів дослідження надалі ми вбачаємо аналіз складників концепту ЧАС, об'єктивованих в англomовному пісенному дискурсі інших періодів.

Література

1. Бондаренко Е. В. ВРЕМЯ как лингвокогнитивный феномен в англоязычной картине мира : монография / Е. В. Бондаренко. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2009. – 377 с.
2. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии / В. И. Карасик // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности: сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 2001. – С. 3–16.
3. Карасик В. И. Языковые ключи / В. И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
4. Налимов В. В. Спонтанность сознания [Электронный ресурс] / В. В. Налимов, Ж. А. Дрогалина – М., 1989. Режим доступа : http://www.gramotey.com/?open_file=1269074526#ТОС_id1952694
5. Плотницкий Ю. Е. Лингвостилистические и лингвокультурные характеристики англоязычного песенного дискурса : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Ю. Е. Плотницкий ; Самар. гос. пед. ун-т. – Самара, 2005. – 21 с.
6. Плунгян В. А. Время и времена: к вопросу о категории числа / В. А. Плунгян // Логический анализ языка. Язык и время / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко. – М. : Изд-во «Индрик», 1997. – С. 158–169.
7. Рябцева Н. К. Аксиологические модели времени / Н. К. Рябцева // Логический анализ языка: Язык и время / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко. – М. : Индик, 1997. – С. 78–95.
8. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. С. Степанов. – Изд. 5-е, стереотип. – М. : УРСС, 2005. – 312 с.
9. Шевченко О. В. Тематическое своеобразие песенных текстов как способ реализации функций жанров песенного дискурса / О. В. Шевченко // Известия Рос. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена : науч. журн. – № 115. – СПб. : ООО «Книжный дом», 2009. – С. 242–249.
10. Kluckhohn F. R. Variations in value orientations / F. R. Kluckhohn, F. L. Strodtbeck. – Evanston, Illinois : Row, Peterson, 1961. – 395 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Lyrics: Queen [Electronic resource]. – Mode of access : <http://lyrics.rockmagic.net/>.

Рябенская Ирина. Концепт ВРЕМЯ в англоязычном песенном дискурсе. В статье рассматриваются средства вербальной объективации ценностной и образной составляющих национально-культурного концепта ВРЕМЯ в англоязычном песенном дискурсе ХХ в. Основными формами реализации ценностной составляющей являются метафорические словосочетания, которые содержат лексему *time*. Последние также являются объективацией образной составляющей концепта ВРЕМЯ. Описываемое совпадение форм объективации составляющих истолковывается как особенность реализации национально-культурного концепта в поэтическом (песенном) дискурсе. Актуальность темы определяется центральным местом времени в формировании картины мира носителей языка. Новизна исследования состоит в анализе особенностей вербализации концепта ВРЕМЯ в песенном дискурсе. Выявлены ценностные доминанты, воплощенные в концепте ВРЕМЯ.

Ключевые слова: концепт, образная составляющая концепта, песенный дискурс, ценностная составляющая концепта.

Riabenska Iryna. The Concept TIME in the English Song Discourse. The article focuses on the means of verbalization of the value and figurative components of the linguistic-cultural concept TIME in the English song discourse of the 20th century. The main forms of implementing the value component are metaphorical word combinations containing the lexeme *time*. The latter also verbalize the figurative component of the concept TIME. The intersection of the conceptual components is presented as a special feature of the linguistic-cultural concept verbalized in poetic (song) discourse. The topicality of the subject is determined by the central place of the notion of time in the world image. The novelty of the research is concluded in the analysis of the concept TIME manifest in the song discourse. The value dominants implemented in the concept TIME are specified.

Key words: concept, figurative component of the concept, song discourse, value component of the concept.

Стаття надійшла до редколегії
10.02.2013 р.

УДК 811.112+81'42

Ольга Саламатіна

Когнітивний аналіз ядрової зони семантики інтерв'ю в сучасній німецькомовній пресі

У статті досліджено особливості когнітивного моделювання інтерв'ю сучасної німецькомовної преси. Акцентовано увагу на важливості фреймів для створення і розуміння публіцистичного інтерв'ю як результату дискурсу реальної розмови інтерв'юера та респондента. За сучасними когнітивними методиками з'ясовано фреймово-словову організацію текстів інтерв'ю сучасної німецькомовної преси й побудовано на її основі семантичну класифікацію публіцистичних інтерв'ю. Наповнення слоту РОБИТЬ ЩОСЬ дало змогу виокремити три види інтерв'ю преси, розглянути основні ознаки вказаних видів та їхніх складників, а також побудувати сценарії, що описують семантичне ядро таких текстів.

Ключові слова: дискурс, інтерв'ю, когнітивна лінгвістика, слот, фрейм, ядрова зона.

Постановка наукової проблеми та її значення. Однією із суттєвих ознак сучасної лінгвістичної науки стала актуалізація в ній когнітивного підходу в дослідженні мовних явищ, структур і процесів. У працях із різних галузей мовознавства простежується певний відхід від описовості, дискриптивізму, структуралізму, формалізму в напрямі когнітивної, тобто антропоцентричної, методології [7, с. 128; 9, с. 98].

Слід зазначити, що вчені традиційного напрямку здійснили величезну роботу, спрямовану на збір матеріалу, який сам по собі мав лінгвістичну цінність і потребу для адекватного опису мови як такої. На відміну від них, когнітивісти (Л. Апостель [17], О. С. Кубрякова [8], К. Я. Кусько [9], С. Фелікс [18], М. Шварц [19], І. С. Шевченко [15], Р. Штенберг [20] та ін.) запропонували оригінальні зразки власне мовного аналізу форм і конструкцій, яскраво продемонструвавши, як працюють інтелект та розум не лише окремо взятої мовної спільноти, а й окремо взятого її представника. Мова як об'єкт пізнання, абстрактна система зі структурними відношеннями елементів у рівневій організації перетворилася на об'єкт пізнання через суб'єкта – людину, коли важливими постали соціально-індивідуальні чинники впливу на її розвиток, функціонування людини в мові та мови в людському суспільстві [4, с. 24; 11, с. 44].

В останні десятиліття предметом аналізу сучасної когнітивної наукової парадигми все частіше стають дискурси засобів масової інформації, найяскравішим прикладом яких вважається інтерв'ю. Незважаючи на велику популярність інтерв'ю та спроби його дослідження (Г. П. Апалат [2], Г. Я. Солганік [14] й ін.), когнітивне моделювання сучасного німецькомовного публіцистичного інтерв'ю залишається ще малодослідженим.

Той факт, що на сучасному етапі все більше коло мовознавців починає поділяти концепцію когнітивної обумовленості основних лінгвістичних одиниць і структур, призводить до зміщення фокусу дослідження від очевидних поверхневих текстових репрезентацій (форми вираження) до власне змістових одиниць і структур людського знання, що формуються за участю мови й одночасно